

GIMNAZIJOS MOKYTOJŲ MOKYMAS

Rita Dukynaitė

Vilniaus pedagoginis universitetas

Ižanga

Pradėjus rengti pirmuosius Lietuvos švietimo reformos dokumentų projektus, gimnazija, kaip bendrojo lavinimo mokyklos tipas, nebuvo minima, tačiau labai greit į tautinės mokyklos atgaivinimo ir kūrimo darbus įsitraukus pedagogams, aktyviems mokyklų vadovams, atsirado ir sąvoka, ir buvo sukurta samprata, dėl kurios, tiesa, diskutuojama iki šių dienų.

Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija 1995 metais patvirtino gimnazijos koncepciją, kurioje svarbiausias vaidmuo skiriamas pedagogams: jų kvalifikacijai, kompetencijai, nuostatomis. Dokumentuose buvo paskelbta, kad gimnazijos turi įgyvendinti humanistinę demokratine ugdymo filosofiją ir vertybių sistemą, o pedagogai turi gebėti parengti individualias mokomųjų dalykų programas ir dirbi pagal jas, sukurti lankstų ugdymo procesą, pagal mokleivių poreikius modeliuoti profilius ir jų pakraipas, garantuoti aukštą profilinio mokymo lygį, vykdyti tarptautinius projektus ar juose dalyvauti, dirbti kompiuteriu, naudotis kompiuterinėmis programomis, telekomunikacijos priemonėmis, nuolat tobulintis, siekti metodininko ar net eksperto vardo.

Vis dėlto neaišku, ar dokumentuose deklaruoti postulatai pedagogų priimti ir įgyvendinami ar tai tik skelbiama, nepasiaiškinus, ką jie galėtų reikšti kiekvienam pedagogui ir kaip praktiškai visa tai galėtų būti realizuojama. Žodžiu, yra vidiniai ir išoriniai šio reiškinio as-

pektai. Viena aišku, kad pedagogai, norėdami įvykdyti jiems gimnazijų dokumentuose keliamus reikalavimus, turi nuolat mokytis bent jau tam tikrų dalykų, siekti didesnės kompetencijos, naujos kvalifikacijos, nes anksčiau įgyto pasirengimo nepakanka.

Šiame darbelyje bandyta paanalizuoti įvairių mokslininkų darbus ar juose keliamas mintis ir idėjas, susijusias su pedagogais, jų vertybėmis, nuostatomis, taip pat, naudojantis adaptuota, suderinta su autore prof. habil. dr. D. Beresnevičienės anketa, pateikta monografijoje „Nuolatinis mokymasis Lietuvoje (psichologiniai pagrindai“), buvo atliktas nedidelis tyrimas ir paanalizuoti keturių didesnių bendrojo lavinimo mokyklų pedagogai: dviejų gimnazijų ir dviejų vidurinių mokyklų.

Referato „Gimnazijos mokytojų vertybės; mokymosi, kaip vertybės, poreikis“ **tikslas** – nustatyti pedagogų mokymosi, kaip vertybės, poreikio aspektus, Lietuvos gimnazijų mokytojų siekius mokytis. Šiam tikslui buvo išsikelti tokie uždaviniai: pirmiausia susipažinti su mokslininkų darbais, kuriuose nagrinėjamos pedagogų vertybės, jų mokymosi paskatos ir įtaka pedagoginio darbo kokybei; antra, išanalizuoti Lietuvos gimnazijų mokytojų mokymosi, kaip vieno iš būtino kriterijų siekiant gimnazijos statuso, motyvus; trečia, palyginti tiriamųjų gimnazijos pedagogų anketų duomenis su vidurinių mokyklų pedagogų anketų duomenimis.

Mokslininkai apie mokytojų vertybes, jų asmenines savybes ir mokymosi poreikį

Mūsų nedidelio tyrimo objektas – gimnazijų (palyginimui ir laikomų geromis vidurinių mokyklų) mokytojai. Mums svarbu susipažinti su mokslinė pedagogine ir psichologine literatūra, mokslininkų išvadomis apie mokytojus, jų vertybes, mokymosi siekius ir pan. ir tai aptarti.

Dabar vykstančiose diskusijose ugdymo vertybių problema yra viena svarbiausių: tyrinėjama jų kilmė, pagrindumas bei įgyvendinimas. Kiekvienas, ypač dirbantis su kitais žmonėmis, savo profesinėje veikloje realizuoja tam tikras vertybes. Kiek savo vertybes įsisąmoniname, kaip sugebame jomis remtis ir kaip jas realizuojame darbe, lemia tai, ar esame patenkinti darbu, kiek suvokiame jį kaip prasmingą. Ugdymui vertybės būtinos. Ugdymas, kaip ir bet kokia kita mokymo veikla, neįmanoma be vertybių. Kiekvienas mokytojo teiginys, kiekvienas jo pedagoginis veiksmas ar susilaikymas nuo veiksmo pagrįsti vertybėmis. „Mokytojai negali išvengti vertybių stengdamiesi būti „neutrūs“ ar „neteisiantys“. Tačiau esant probleminėms situacijoms mokytojui svarbu veikti sofistikuotu vertybiniu požiūriu (t. y. poveikį ugdomajam grįsti racionaliausiu konkrečiam atvejui vertybiniu pagrindu)“ (T. H. McLaughlin, 1997).

Mokytojo darbas ir veikla yra specifinė. „Nuo kitų profesijų mokytojo profesija skiriasi, be daugelio kitų dalykų, tuo, kad mokytojas pats yra savo darbo įrankis. [...] Mokytojas [...] neturi nieko – tik patį save: žinias ir jausmus, išmintį ir įgūdžius, patyrimą ir vertybes“ (V. Lapeškienė, 1996). Šiandien Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos akcentuoja kūrybiškos asmenybės ugdymą, liberalizuoja, o ne reglamentuoja mokyklos gyvenimą. Todėl kyla klausimas, ar galės šiandienos mo-

kykloje dirbti mokytojas, įpratęs prie nurodymų, nesugebantis savarankiškai spręsti problemų? Ar galės kūrybišką asmenybę ugdyti nekūrybiškas mokytojas? Lietuvoje, kur autoritarinio, menkai į mokinį orientuoto ugdymo tradicijos tebėra gajos, mokytojams, pasiryžusiems iš esmės keistis, dirbti kitaip, labiau atsižvelgiant į vaiką, reikia tikrai daug ryžto, kantrybės, tikėti, kad pasirinktas metodas teisingas, kasdienis darbas prasmingas, būtina gana nemažai mokytis naujų dalykų.

Visais laikais, kalbant ar rašant apie gerus mokytojus, daugiau dėmesio buvo skiriama mokytojo asmenybei, jo gebėjimui bendrauti su mokiniais, perteikti savo gyvenimišką patirtį, dalytis išmintimi negu jo dalykinėmis žinioms. Tai pabrėžia anksčiau mokyklą baigę moksleiviai, tėvai ar seneliai. Atrodo, kad mokytojai turėtų labiau vertinti dalykinę kompetenciją. Vis dėlto yra kitaip. „Per vieną tyrimą mokytojai turėjo užpildyti anketą ir nurodyti, kokius dirbančio su gabiais mokiniais pedagogo bruožus jie laiko svarbiausiais. [...] Buvo nurodytos šios savybės: meilė vaikams, šiluma, jautrumas, humoro jausmas, entuziazmas, pasitikėjimas savo jėgomis, energija ir aukštas intelektas.“ „[...] tik mokytojas gali sukurti tokią aplinką, kuri didins ar slopins mokinių pasitikėjimą savimi, jų sugebėjimus, kūrybingumą, mąstymo kritiškumą, padės arba trukdys sėkmingai mokytis.“ (D. Gailienė, L. Bulotaitė, N. Sturlienė, 1996). „Įprastiniai, tradiciniai reikalavimai mokytojo asmenybei yra vertybių ieškojimas, atsakingumas už būsimas kartas, visuomenės veidą, meilė vaikams, nusiteikimas pedagoginiam darbui, tikrumas ir natūralumas, empatija“ (G. Butkienė, A. Kepalaitė, 1996).

Visa tai labai aktualu ir mūsų švietimo reformai. Deja, ir dabar (beje, ne tik Lietuvoje) daug dėmesio rengiant mokytojus skiriama būtent jų dalykinėmis žinioms, o mokytojo asmenybė – jo gebėjimas bendrauti, jausmai ir ver-

tybės – paliekama savičiai. Ar ne todėl mokykloje, kur „pakanka nuovargio ir maža dvasingumo“, daugiau dėmesio skiriama žinioms ir drausmei, o kūryba ir vaizduotė yra tik „dėmesio ir įsiminimų vargšė giminaitė“. Juk kiekvienas mokytojas „tarytum atiduoda pirmenybę tam psichologiniam tipui, kuriam priklauso pats“ (A. Lukas, 1983).

Humanistinės psichologijos, susiliejancio ugdymo idėjų įgyvendinimas mokykloje neišspręs visų dabartinių mūsų švietimo problemų, bet tai gali tapti gera pradžia kuriant humanistines vertybes – pagarbą žmogui, visam, kas gyva, demokratiją, laisvę ir atsakomybę – diegiančios mokyklos pradžia. „[...] per pamoką norėdami paveikti mokinių emocijas, jų vaizduotę, vertybes, jūs negalite jiems pakenkti, bet – su viena sąlyga: visa, ką darysite, turi būti persmelkta pagarbos jausmu kiekvienam vaikui – jo porciškiams, unikalumui, kiekvienam jo apsisprendimui“ (V. Lepeškienė, 1996).

Viktoras Emilis Franklas, kalbėjęs koncentracijos stovykloje, knygoje „Žmogus ieško prasmės“ sugebėjo parašyti: „Stovyklos patirtis parodė, kad žmogus gali rinktis, kaip elgtis. Daug pavyzdžių, tiesiog herojiškų, įrodo, kad apatiją galima įveikti, susierzinimą nuslopinti. Žmogus gali išsaugoti dvasinę laisvę, proto nepriklausomybę net ir tokiomis žiauriomis dvasinio bei fizinio streso sąlygomis.“

Mes, kurie kalbėjome koncentracijos stovyklose, atsimename tuos, kurie ėjo iš barako į baraką ir guodė, šelpė dalydamiesi duonos kriaukšle. Gal jų nedaug, bet užtenka, kad įrodytume, jog iš žmogaus galima atinti viską, išskyrus žmogiškosios laisvės likutį – teisę rinktis požiūrį į bet kurią situaciją, teisę rinktis savo kelią“ (V. E. Frankl, 1997). Suprantama, V. E. Franklas kalba apie patirtį koncentracijos stovykloje, t. y. ekstremaliomis, neįprastomis, nckasdieniškoms sąlygomis ir vis dėlto tai mūsų dienomis aktualu, pedagogams taip

pat. Svarbiausia – asmenybės ypatybės, jos vertybės. „Mokymo humanizmą lemia ir mokytojo asmenybės savybės, jo tinkamas dalykinis, psichologinis ir pedagoginis pasirengimas, ugdymo tikslų supratimas ir poreikis nuolat mokytis ir tobulinti save kaip specialistą ir kaip asmenybę“ (D. Beresnevičienė, 1995).

„Lietuvos bendrojo lavinimo mokykla – savarankiška, demokratiškai tvarkoma, humanizmo principais ir bendrosiomis žmogaus vertybėmis savo gyvenimą grindžianti, išsikelto ugdymo tikslų siekianti mokinių, jų tėvų ir mokytojų bendruomenė“ (Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos, 1997).

Tokiai mokyklai reikia mokytojo, susitapatinusio su savo profesiniu vaidmeniu, galinčio gerai dirbti, imančio vis labiau pasitikėti savo jėgomis, kūrybingo, energingo.

Atsižvelgdama į dabarties žmogaus ir visuomenės raidos tendencijas, bendrojo lavinimo mokyklos mokytojai turi siekti išugdyti tokias nuostatas ir gebėjimus:

- logiškai, kritiškai, konstruktyviai mąstyti, argumentuoti rinktis, išmintingai apsispręsti;
- mokytis visą gyvenimą, siekti pažinti bei suprasti save patį, gyvenimą ir pasaulį, nuolat plėsti kultūrinę, socialinę ir profesinę kompetenciją;
- gyventi kartu su kitais – būti solidariam savo tautos nariui, darniai bendrauti ir bendradarbiauti su įvairių visuomenių bei kultūrų žmonėmis;
- atsakingai, kompetentingai veikti – savo aplinkos, pasirinktos profesijos, visuomenės kultūrinio, ūkinio bei politinio gyvenimo srityse;
- išmintingai ir garbingai gyventi, prasmingai būti.

Mokytojas yra ugdymo proceso skatintojas, visos dirbančios (klasės ar grupelės) bendruomenės vadovas. Jo sėkmingo darbo viena iš sąlygų – geras savo dalyko krašto kultūroje su-

pratimas bei nepaprastas gebėjimas įžvelgti savo profesinio išsilavinimo ribas bei spragas ir nuolat tobulėti (Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos, 1997).

Demokratinėje visuomenėje sprendimus gali priimti patys mokytojai, o tai garantuoja mokyklos tapsmą tokia organizacija, kurioje bendradarbiaujama ir kiekvienas jaučia atsakomybę už savo sprendimus. Prof. D. Beresnevičienė (1995) pabrėžia, „kad ir kokią mokymosi formą mokyklos mokytojas pasirinktų, svarbiausia jam išlaikyti tarpusavio bendradarbiavimą (o ne konkurenciją), pasitikėjimą savimi bei kitais ir siekti bendro tikslo – ugdyti nuolatinio mokymosi, kaip vertybės, poreikį“ (D. Beresnevičienė, 1995). Mokytojas turėtų būti kūrėjas. Jis turėtų norėti toks būti, todėl reikia jam padėti. V. Liugailaitės nuomone, būtina rengti mokytojus, gebančius kūrybiškai naudotis žiniomis, kritiškai mąstančius, pasitikintį savo jėgomis, o ne laukiančius idėjų, metodikų, instrukcijų (V. Liugailaitė, 1999).

Instruktyviojo, arba tradicinio, mokymo tikslas – perduoti mokiniui naują informaciją. Todėl tikslinga visą mokomąją informaciją suskirstyti nedidelėmis dalimis. Konstruktyviojo mokymo tikslas – išmokyti dalykų perkėlimas, mokymas mąstyti konceptualiai, įgytų žinių pritaikymas naujoje situacijoje. Konstruktyvusis mokymo modelis akcentuoja mokymo tikslus ir užduotis, o ne mokymo pakopas, kurios būdingos tradicinio mokymo modeliui. Šio tokio mokymo modelio išoriniai mokymosi veiksniai – mokytojas ir mokomoji medžiaga – yra ne tik informacijos skleidėjai, bet ir individualaus mokymosi aktyvintojai (Hannafin, cit. iš A. Balčytienės, 1998). Skiriasi mokytojų subjektyvūs požiūriai į mokymąsi. Tradicinis mokymas dar masiškai tebenaudojamas daugelyje mokslo institucijų. Instruktyvusis daugumos mokytojų požiūris į mokymą daro įtaką ir programų kūrėjams. Pirmiausia reikia

keisti mokytojų požiūrį į mokymąsi. „Mokymasis [...] yra konstruktyvus socialinis procesas, neatsiejamas nuo aplinkos, kurioje jis vyksta, o tokios aplinkos kūrimas – tai mokomosios medžiagos ir mokymo veiksmų – mokytojo vaidmens, mokymosi tikslo, individualaus mokymosi būdo – susiliejimas.“ Mokomosios programos vertinimo kriterijai buvo tokie (Nielsen, cit. pagal A. Balčytienę, 1998):

- efektyvumas,
- išmokimas (lengvai),
- įsiminimas (lengvai),
- klaidų ištaisymas (lengvai),
- malonumas naudotis.

Konstruktyvizmo tikslas – sukurti tokią mokymosi aplinką, kurioje naudojamos priemonės ir atliekamos užduotys skatintų mokinius pačius mąstyti.

Kokybinio vertinimo kriterijai yra šie:

- mokymosi tikslas,
- mokomojo dalyko vertinimas,
- individualaus informacijos vertinimo būdas,
- hipertekstinės sąsajos ypatybės,
- informacijos pateikimo supratimas (A. Balčytienė, 1998).

Mokslininkų nuomone, jeigu mokiniai nepatenka į teigiamos krypties grupę, greičiausiai bus privilioti į neproduktyvią bendraamžių grupę. „Mokytojai taip pat galėtų geriau jiems vadovauti, jeigu atpažintų ir įteisintų jų neprisitaikymą. Juos mylintys mokytojai gali pažadinti norą būti produktyviems. Turėdami priebėgą, kurioje vertinamas jų neprisitaikymas, jie netruks atsiliepti į jūsų kvietimą“ (S. B. Rimm, 1998).

Mokytojų ekspektacijos mokinių atžvilgiu turi įtakos mokinių mokymosi sėkmei. Šios ekspektacijos taip pat rodo kultūrą. Mokytojai turi skirti savo kultūra grindžiamas ekspektacijas nuo sprendimų apie mokinių kalbą bei sugebėjimus. „Nors atsispirti papročiams nėra lengva, bet taip dirbti įmanoma. Skirtingų

kultūrų derinimo klasėje būdai – mokymasis bendradarbiaujant, tėvų įtraukimo programos, mokymas dviem kalbomis. Visoms šioms strategijoms būdingos dvi ypatybės – daroma prielaida, kad visi vaikai gabūs, ir mokymas taikomas prie vaikų poreikių. Sunku mokyti skirtingų kultūrų vaikus. Tačiau įveikęs šiuos sunkumus mokytojo laukia didelis atpildas“ (N. L. Gage, D. C. Berliner, 1994).

Dabartinė visuomenė iš industrinės keičiasi į gerai informuotą, ir kaip tik dėl šio pokyčio reikia permąstyti mokymo modelius ir tikslus. Industrinėje visuomenėje buvo vertinamas faktų žinojimas, o šių dienų visuomenės svarbiausios žmogaus savybės yra gebėjimas tuos faktus vertinti ir jais manipuliuoti.

Yra toks mitas, kad visos vertybės turi būti įdiegtos mokykloje ir kad tai turi padaryti mokytojas. Vis dėlto suvokiama, kad mokytojas – ne užkoduotas robotas, o gyvas žmogus, kaip ir kiti, turintis problemų, išgyvenantis įvairių jausmų ir pan. „Mokytojas turi būti visada pasirengęs atverti kitiems savo jausmus konflikto, skausmo ar kitais atvejais. Jis turi suprasti mokinius intuityviai, turėti empatinio supratimo gebėjimą. Mokytojas, kaip mokymosi lengvintojas ir vadovas, turi būti pasirengęs „pripažinti ir savo paties ribotumą“ (C. R. Rogers, cit. pagal D. Beresnevičienę, 1995). Be to, mokytojui privalo išsiugdyti teigiamą savęs vertinimą: „norinčiam formuoti pozityvų mokinio savivaizdį, skatinti jo norą nuolat mokytis, mokytojui taip pat labai svarbu turėti pozityvų savivaizdį ir pačiam turėti norą nuolat mokytis, nes „mokytojo savigarba yra pagrindinė prielaida, lemianti mokymosi aplinką ir vaiko savigarbos raidą“ (M. F. Maples, cit. pagal D. Beresnevičienę, 1995). Analizuodami ugdymo procesą, mokslininkai pabrėžia, jog „vienas iš būdų pagerinti padėtį klasėse – mokyti iš savo mokymo, tokia veikla yra vadinama veiklos tyrimu ir padeda mokytojams kritiškai

analizuoti ir svarstyti mokymo procesą“ (R. I. Arends, 1998). Galima daryti išvadą, jog „labai svarbu padėti mokytojui pasitikėti savimi ir vadovautis atvirumo ir tiesos, pasitikėjimo ir priėmimo bei empatinio supratimo nuostatomis“ (D. Beresnevičienė, 1995).

Vis dėlto dabartinės visuomenės gyvenimo problemas reikia spręsti greitai, įvairius požiūrius bei nuomones vertinti kritiškai, ieškoti išeičių iš konfliktinių situacijų, atsakingai priimti įvairiausių sprendimus. Sudėtingomis gyvenimo situacijomis būtina išlikti humaniškam, t. y. mokėti reikšti nuomonę taip, kad ji būtų išgirsta ir įvertinta, kartu išmokti vertinti kito nuomonę ir iš to nuolat mokytis. Šių laikų visuomenė su savo normomis skatina nuolatinį poreikį mokytis ir atnaujinti žinias. Mokytojų vertybinių orientacijų sistemoje (ypač vyresniam amžiui) nemažą reikšmę turi galimybė nuolat mokytis ir tobulėti kaip specialistui (D. Beresnevičienė, 1995). Visų mokymo modelių tikslas bendras – skatinti individą mokytis. Mokymas turi skatinti asmeninius interesus, skatinti mokinius mąstyti (A. Balčytienė, 1998). Beje, ne visi mokytojai mokymąsi pripažįsta kaip vertybę, kaip tobulėjimo būdą, o kai kuriems net ir lankant įvairius kursus jie neduoda ypatingos naudos, neprovokuoja keistis. Mokslininkai nurodo tokias nesėkmingo mokytojų kvalifikacijos tobulinimo priežastis (M. Fullanas, cit. pagal D. Hopkinsas, M. Ainscowas, M. West, 1998):

- Vienkarčiai seminarai yra paplitę, tačiau nėra veiksmingi;
- Temas dažnai parenka ne tie žmonės, kuriems skirtas kvalifikacijos tobulinimas;
- Tik labai retais atvejais kvalifikacijos tobulinimo programose iškeltos idėjos ir pasiūlyti veiklos būdai vėliau sulaukia paramos;
- Nedažnas tolesnis įvertinimas;
- Kvalifikacijos tobulinimo programos retai būna susijusios su dalyvių individualiais poreikiais ir problemomis;

- Dauguma programų įtraukia mokytojus iš daugelio mokyklų ir/arba mokyklų apygardų, tačiau nepripažįstamas skirtingas sistemos, į kurias jie turės sugrįžti, teigiamų ir neigiamų veiksmių poveikis;

- Planuojant ir įgyvendinant kvalifikacijos tobulinimo programas, labai stinga teorinio pagrindo, kuris laiduotų jų veiksmingumą.

Pastebima, kad geros mokyklos, suvokdamos nuolatinio mokymosi būtinybę ir organizuodamos kasdienius savo darbus, sukuria infrastruktūrą mokytojams tobulintis. Tuomet mokyklos savaitės dalis skiriama įvairiai darbuotojų tobulinimosi veiklai, tokiai kaip ugdymo tyrimo tobulinimas ir įgyvendinimas, mokymo būdų ir metodų aptarimas, reguliarius ugdymo proceso stebėjimas bei kolegų mokymas. Nors šios veiklos neatskiriamos, jų analizė ir įvertinimas yra tobulinimosi įžanga. Kad mokytojo tobulinimasis būtų sėkmingas, reikia apmąstyti patirtį. Tobulinant mokymą apmąstymas (refleksija) svarbiausia.

Danas Levine (cit. pagal D. Hopkins, M. Ainscow, M. West, 1998) surašė dešimt taisyklių, nusakančių mokyklos veiksmingumą:

1. Mokytojams tobulinti reikia skirti gana daug laiko, bent jau dalį įprastinės mokytojo darbo dienos;

2. Grupės, dalyvaujančios veiksmingų mokyklų projektuose, turi nedelsdamos imtis problemų, susijusių su mokymo kokybės gerinimu;

3. Priešingai, darbuotojai, vykdantys veiksmingą mokyklų projektą, turi vengti iš pradžių per daug išsiplėsti mokydami mokytojus kokios nors mokymo technikos arba būdo;

4. Reikia nustatyti kelis tobulinimo prioritetus ir tiksliai jų laikytis, kad mokykla ir mokytojai nebūtų perkrauti;

5. Mokymo pokyčio sėkmę lemia kintančios mokyklos sąlygos.

6. Veiksmingų mokyklų projektuose dalyvaujantys darbuotojai turi gauti (pavyzdžiui,

konsultantų arba mokytojų konsultantų) paramą;

7. Veiksmingų mokyklų projektus turi „skatinti duomenys“, t. y. dalyviai, rengdami ir įgyvendindami tobulinimo planus, turi vadovautis atitinkama įvertinimų metu gauta informacija;

8. Veiksmingų mokyklų projektai turi vengti biurokratinį įgyvendinimą pabrėžiančių formų, sąrašų ir „gatavų“ priemonių, nelanksčiai taikomų dalyvaujančiose mokyklose bei klasėse;

9. Veiksmingų mokyklų projektai turėtų ieškoti kitur pavykusių projektų medžiagos, metodų bei požiūrių ir svarstyti, kaip juos taikyti;

10. Veiksmingų mokyklų projekto sėkmę lemia išradingas mokyklos savarankiškumo derinimas su tam tikru direktyvumu iš išorės.

Mokymas ir mokymasis yra svarbiausia, ko siekiama tobulinant mokyklą. Pagrindinis mokyklos tobulinimo uždavinys yra padaryti taip, kad mokytojai iš įvairių modelių kūrybingai išsirinktų tinkamiausią ugdymo turinio dalį bei mokinių gebėjimus ir amžių atitinkančius mokymo būdus.

Per seminarus, kurie atitinka tradicinius kvalifikacijos tobulinimo kursus, mokytojai daug išmoksta, pamato demonstruojamus mokymo būdus, kuriuos gal panorės išmokti taikyti jiems negrėsmingoje aplinkoje. Tačiau, jei jie nori šiuos įgūdžius perkelti atgal į savo darbo vietą – klasę ar mokyklą, jiems reikia paramos darbe. Taigi turi keistis darbuotojų tobulinimo rengimas mokyklose. Reikia sudaryti galimybes tiesiogiai ir praktiškai išbandyti, bendradarbiauti bei mokytis iš kolegų ir analizuoti tobulinimą bei įgyvendinimą.

Norint, kad atsirastų bendradarbiavimas, nuolatinis mokytojų mokymasis mokykloje, būtina keisti mokyklos kultūrą. Apskritai daugelis Vakarų mokslininkų pabrėžia, kad tikrasis švietimo reformų uždavinys – keisti mokyklos kultūrą, t. y. sukurti tokį etosą mokykloje, kur visų mokymasis būtų pagrindinė veikla.

Edgaras Scheinas (cit. pagal D. Hopkinsą, M. Ainscową, M. Westą, 1998) pateikia kelemtą mokyklos kultūros reikšmių:

- *elgesio taisyklės, kurių laikosi* mokytojai bendraudami mokytojų kambaryje, – vartojama kalba ir įsigalėję ritualai;
- mokytojų darbo grupėse susiformavusios *normos*, susijusios su pamokos planavimu arba mokinių pažangos tikrinimu;
- *vyraujančios vertybės*, kurių laikosi mokykla, jos tikslai arba „misiija“;
- *filosofija*, kuria, pavyzdžiui, grindžiamas vyraujantis požiūris į tam tikrų mokomųjų dalykų mokymą ir mokymąsi;
- *žaidimo taisyklės*, kurias nauji mokytojai turi išmokyti, kad galėtų bendrauti mokykloje arba savo skyriuje;
- *įspūdis arba klimatas*, kuris pajuntamas tik įėjus į mokyklą, arba tai, kiek yra matomas arba nematomas mokinių darbas.

Mokyklos tobulinimas esti išsamus, vertinimas, jei mokytojai dažnai ir konkrečiai kalbasi apie mokymą (o ne apie mokytojo bruožus ir nesėkmes, mokinių ir jų šeimų silpnybes bei nesėkmes ir visuomeninius reikalavimus mokyklai). Mokytojai ir administratoriai dažnai stebi vieni kitų mokymą, vieni kitiems patiekia naudingų jų mokymo įvertinimų. Mokytojai ir administratoriai kartu planuoja, tiria, vertina bei rengia mokomąją medžiagą. Mokytojai ir administratoriai moko vieni kitus mokyti.

Handy ir Aitkenas (cit. pagal D. Hopkinsą, M. Ainscową, M. Westą, 1998) teigia, kad kultūra yra „paveldėtos idėjos, įsitikinimai, vertybės ir žinios, iš kurių susidaro bendras socialinio veiksmo pagrindas“. Įvardijamos keturios sritys, kurių tinkamos normos turėtų skatinti bendradarbiauti:

1. Tikslai: normos, susijusios su mokyklos tikslais, vienodas tikslų, uždavinių ir prioritetų supratimas;

2. Struktūros normos, susijusios su tarpusavyo santykiais, atsakomybe ir dirbančių žmonių pareigomis;

3. Vaidmenys: normos, susijusios su tuo, kaip tam tikras pareigas einantis asmuo turėtų dirbti arba kaip du asmenys turėtų sąveikauti ir elgtis;

4. Santykiai: normos, nustatančios, kokią neformalią paramą kolegos tikisi gauti ir suteikia vieni kitiems.

Profesoriaus D. Hopkinso ir kt. nuomone, mokyklos darbuotojų tobulinimo politika turėtų remtis šiais dalykais:

- Reikėtų dėmesį sutelkti į mokyklos poreikius ir tiems poreikiams patenkinti būtina profesinį tobulinimą;
- Mokytojų atestavimas turėtų padėti susieti individualius ir visos mokyklos poreikius;
- Reikia įsisąmoninti, kad kiekvienas mokytojas turi teisę profesškai tobulėti, taigi reikia tikslingiau sudaryti galimybes kelti kvalifikaciją;
- Kadangi profesinis tobulėjimas turi padėti mokytojams, dirbantiems įvairiose srityse, žiniomis ir įgūdžiais, igytais tobulinant kvalifikaciją, tuo turėtų būti nelaukiant pasinaudota mokyklos labui.
- Turėtų būti sistema, kaip kvalifikaciją tobulinusiems darbuotojams skleisti naujas savo žinias ir įgūdžius;
- Profesinio mokymo renginių planus ir tinkamą reikėtų patobulinti;
- Informaciją apie kitur vykstančius kursus reikėtų lyginti ir tikrinti, ar ji atitinka mokyklos poreikius;
- Mokykloje vykstantis kvalifikacijos tobulinimas ir ne mokykloje rengiami kursai turėtų vieni kitus papildyti;
- Darbuotojų tobulinimasis turi būti įtrauktas į mokyklos biudžetą ir jos darbo planus (D. Hopkinsas, M. Ainscowas, M. Westas, 1998).

Profesorius V. J. Černius pataria, kaip vertinant save bei savo darbą mokytojams dera vengti bent jau šešių iliuzijų:

1. Tobulybė: įsitikinimas, kad mokinys turi darbą atlikti tobulai ar kad pats mokytojas turi būti tobulas. Su „tobulais“ žmonėmis labai sunku gyventi ir bendrauti. Pats didžiausias gerai atlikto darbo priešas yra tobulybės iliuzija;

2. Visagalis aprūpintojas: įsitikinimas, kad mokytojas turi galėti viską – teikti ir žinias, ir meilę. Galima parodyti būdą, bet daug kuo pasirūpinti turi patys mokiniai;

3. Racionalumas: tikėjimas, kad gyvenimas, žmonės, organizacijos, visuomenė yra racionalūs, logiški, suprantami;

4. Meistriškumas: bandymas būti puikiu meistru visuose mokytojo veiklos baruose. Klaidingumo prielaida, kalbant tiek apie save, tiek apie mokinius, daug labiau atitinka realybę ir padaro žmogų sugyvenamesnį;

5. Visa žinojimas: įsitikinimas, kad suaugusieji už visus viską daug geriau žino ir turi pripažinti tik savo nuomonę;

6. Gyvenimo ir visuomenės normų pastovumas. Mes turime pažiūras ir normas. Nors jos ir susiformavo vaikystėje, bet daug kas pasikeitė. Naujoji karta turi savo normas.

Kaip bebūtų, mokytojo vaidmuo yra itin reikšmingas: jiems būtinas aukštas meistriškumas. Meistriškumas – tai pirminis mokytojų rengimas ir nuolatinis personalo kvalifikacijos tobulinimas. Meistriškumas – tai mokymosi įprotis, permelkiantis visų mūsų veiklą. „Mokytojų mokymasis turi tapti mokyklos tobulinimo tikslu ir tarpiniu rezultatu. [...] Pabrėžiamas mokyklos, kaip besimokančios organizacijos, kūrimas. [...] Mokytojai permainas patiria ir asmeniniu, ir bendros mokyklos plėtros požiūriu“ (L. Stollas, D. Finkas, 1998). Nepakanka „gaudyti“ naujas idėjas. Turime žinoti, kur jas pritaikyti, ir siekti jas profesionaliai įvaldyti, o ne tik joms pritarti. Mokytojai yra svar-

biausi mokymosi visuomenės kūrėjai (M. Fullanas, 1998), o mokyklos vaidmuo ugdant išsilavinusius žmones, kurie geba suprasti tiesą, grožį ir teisingumą ir tuo remdamiesi vertina savo bei visuomenės dorybes bei trūkumus, yra pagrindinis.

Visuomenė tikisi, kad jos nariai visą gyvenimą sugebės produktyviai dalyvauti pokyčiuose tiek individualiai, tiek kolektyviai, vykstant dinamiškoms, daugiakultūrėms globalinėms permainoms; artėjant prie XXI amžiaus, šie lūkesčiai nuolat didėja. Tam, kad taptų pokyčių dinamikos ekspertais, pedagogai – ir administracijos atstovai, ir mokytojai – turi patys tapti patyrusiais pokyčių tarpininkais. Jei pedagogai taps patyrusiais pokyčių tarpininkais, siekdami moralinio tikslo, jie galės pagerinti iš bet kurios socialinės klasės kilusių mokinių gyvenimą, kartu ugdyti didesnius visuomenės gebėjimus valdyti pokyčius.

Mokytojų mokymosi, kaip vertybės poreikio, tyrimas

Šiame straipsnyje pasirinkti tokie tyrimo metodai: mokslinės literatūros studijavimas ir analizavimas, anketinis pedagogų tyrimas ir anketų analizė. Išanalizavus prieinamą teorinę medžiagą, palyginus skirtingų šalių mokslininkų mintis ir išvadas apie mokytojus, jų vertybes ir ypač mokymosi, kaip vertybės, poreikį, nustatyta, kad mokymasis yra svarbiausias švietimo reformos variklis. Vis dėlto referate keliama uždaviniai reikalauja nustatyti, ar mokymosi poreikis būdingas Lietuvos gimnazijų mokytojams. Kitas svarbus klausimas – ar gimnazijų mokytojų mokymosi poreikiai yra kitokie, didesni, ar jie niekuo nesiskiria nuo stiprių to paties regiono mokyklų. Iš anksto atrodytų, kad gimnazijos mokytojų poreikiai turėtų būti didesni, nes jiems keliama gana daug reikalavimų. Vis dėlto kartais spėjama, kad

stiprios, geros mokyklos per daug niekuo nesiskiria.

Suderinus su profesore D. Beresnevičiene, tyrimui buvo naudojama adaptuota jos anкета, pateikta 1995 metais išleistoje monografijoje „Nuolatinis mokymasis Lietuvoje (psichologiniai pagrindai)“.

Adaptavus ir parengus anketas, buvo nutarta pateikti jas dviejų rajonų gimnazijų ir tų pačių dviejų rajonų bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų mokytojams. Visos šios keturios mokyklos vertinamos kaip vienos iš geriausių rajonuose. Vadinasi, remiantis savivaldybių švietimo skyrių išvadomis, tyrimui pasirinktos lygiavertės mokyklos, tik vienoms, įvykdžius gimnazijoms keliamus reikalavimus, suteiktas tokio tipo statusas, kitos po įvairių patikrinimų ar inspektorių lyginamųjų analizių pripažįstamos kaip geros ugdymo kokybės mokyklos. Nutarta apklausti po keturiasdešimt mokytojų iš kiekvienos mokyklos, iš viso vieną šimtą šešiasdešimt mokytojų. Visos apklausos buvo organizuojamos anonimiškai, prašant pildyti anketas nuoširdžiai ir atvirai. Pedagogai buvo informuoti, kad anketos reikalingos mokytojų mokymosi poreikių tyrimui, esamai situacijai, t. y. *status quo*, ir, jei būtų įmanoma, tendencijoms nustatyti.

1 lentelė

KUR (KO) MOKOTĖS	KUR (KO) NORĖTUMĖTE MOKYTIS
<ul style="list-style-type: none"> • aktyvaus mokymosi metodų (2) • anglų kalbos (2) • biologijos • dalyko naujovių (5) • kompiuterinio raštingumo (5) • kritinio mąstymo (4) • magistrantūroje • metodikos naujovių (2) • „Mokyklos biblioteka“ - informacijos centras“ • perėjimas prie dešimtmečio mokslo (2) 	<ul style="list-style-type: none"> • aktyvaus mokymosi metodų (3) • anglų kalbos (4) • bendravimo ir bendradarbiavimo (2) • choreografijos • dailės • dalyko metodikos naujovių (2) • klasikinės filologijos • kompiuterinio raštingumo (3) • magistrantūroje (3) • medicinos • mokinių vertinimo būdų • muzikos • programavimo • psichologijos (4) • teisės • užsienio kalbų (4) • vadybos

Pirmiausia pateikėme klausimą *Ar mokytojai dabar kur nors mokosi*. Paaikškėjo, kad iš aštuoniasdešimties gimnazijos mokytojų kur nors šiuo metu mokosi septyniasdešimt (87,5%) ir tik dešimt (12,5%) mokytojų niekur nesimoko. Beveik visi mokosi kursuose ar dalyvauja projektuose, kuriuos rengia LPKI, švietimo centrai, Atviros Lietuvos fondas ar Švietimo ir mokslo ministerija. Trys mokytojai dar mokosi aukštosiose mokyklose. Šiek tiek kitokia situacija bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose: keturiasdešimt aštuoni (60%) mokytojai mokosi, o trisdešimt du (40%) žmonės niekur nesimoko. Kaip ir gimnazijose, trys vidurinių mokyklų mokytojai mokosi aukštosiose mokyklose.

Į klausimą *Kur jūs mokotės dabar, kur dar norėtumėte mokytis, jei būtų palankios sąlygos*, gimnazijos mokytojai atsakė taip (1 lentelė).

Į tą patį klausimą vidurinių mokyklų mokytojai atsakė gana panašiai (2 lentelė).

Beje, dalis mokytojų į šį klausimą atsakė abstrakčiai: „visko po truputį“, „tobulintis“, „mokytis“, „gilintis“, „įvairiuose kursuose, projektuose“ ir pan. Be to, dalis mokytojų šį klausimą ignoravo, nors į pirmąjį klausimą atsakydami teigė, kad mokosi.

2 lentelė

<i>KUR (KO) MOKOTĖS</i>	<i>KUR (KO) NORĖTUMĖTE MOKYTTIS</i>
<ul style="list-style-type: none"> • anglų kalbos (3) • lietuvių kalbos ir literatūros • naujų mokymo metodų (2) • teksto analizės ir interpretacijos 	<ul style="list-style-type: none"> • aktyvaus mokymo metodų • anglų kalbos (4) • biologijos • darbo su mokiniais būdų • etnokultūros • kompiuterinio raštingumo (3) • medicinos • meno dalykų • psichologijos • užsienio kalbų (2)

Trečiasis klausimas: „*Kaip „atėjote“ į pedagoginį darbą?*“ Gimnazijos ir vidurinių mokyklų mokytojų atsakymai niekuo nesiskyrė, jokių ypatingų variantų nebuvo. Dauguma mokytojų atsakė, kad baigė tokius (t. y. pedagoginius) mokslus, dažniausiai Vilniaus pedagoginį universitetą (anksčiau – Vilniaus valstybinį pedagoginį institutą). Kai kurie sekė šeimos tradicijomis, kiti po aukštosios mokyklos baigimo gavo paskyrimą dirbti mokykloje, vienas kitas pedagogais tapo atsitiktinai.

Pateikto ketvirtojo klausimo „*Kokios sąlygos turėjo įtakos Jūsų pasirinkimui mokytis?*“ atsakymai taip pat mažai kuo skiriasi, pagaliau tie menki skirtumai nėra esminiai. Pirmajame stulpelyje pateikiami gimnazijų mokytojų balai, antrajame – vidurinės mokyklos mokytojų.

a) ketinate mokytis toliau

10–14, 9–24, 8–11, 7–11, 6–1, 5–0, 4–3, 3–0, 2–0, 1–1
10–15, 9–11, 8–14, 7–16, 6–0, 5–1, 4–0, 3–0, 2–, 1–3

b) norite tobulėti kaip asmenybė

10–43, 9–28, 8–11, 7–11, 6–11

10–27, 9–24, 8–17, 7–10, 6–12, 5–11

Kadangi skirtumai nedideli, tai visi atsakymai buvo sumuojami ir skaičiuojami taip: sudedami 10, 9 ir 8, po to 7, 6, 5 balai ir trečia grupė – 4, 3, 2, 1 balas. Manome, kad taip šiek tiek aiškiau galima matyti gautus duomenis.

c) norite įgyti diplomą

10–8 – 42, 7–5 – 25, 4–0 – 0

10–8 – 25, 7–5 – 33, 4–0 – 3

d) atsitiktinės aplinkybės

10–8 – 0, 7–5 – 2, 4–0 – 6

10–8 – 1, 7–5 – 2, 4–0 – 3

e) dėl prestižo

10–8 – 2, 7–5 – 3, 4–0 – 7

10–8 – 2, 7–5 – 3, 4–0 – 6

f) didesnis atlyginimas

10–8 – 14, 7–5 – 12, 4–0 – 2

10–8 – 16, 7–5 – 17, 4–0 – 3

g) dėl aukštesnės kategorijos

10–8 – 17, 7–5 – 12, 4–0 – 4

10–8 – 20, 7–5 – 11, 4–0 – 3

h) norite geriau pasirengti kaip specialistas(-ė)

10–8 – 24, 7–5 – 22, 4–0 – 4

10–8 – 19, 7–5 – 27, 4–0 – 3

i) savigarba

10–8 – 14, 7–5 – 13, 4–0 – 3

10–8 – 15, 7–5 – 14, 4–0 – 2

j) iki galo išnaudoti savo sugebėjimus

10–8 – 11, 7–5 – 12, 4–0 – 2

10–8 – 10, 7–5 – 11, 4–0 – 5

k) kita

10–8 – 4, 7–5 – 2, 4–0 – 2

10–8 – 6, 7–5 – 1, 4–0 – 1

Kaip matome, skirtumai iš tiesų nedideli ir neryškūs, todėl negalėtume daryti išvados, kad gimnazijų mokytojai gerokai labiau motyvuoti nei vidurinių mokyklų mokytojai.

Į penktąjį klausimą „*Kaip Jums patinka mokytis?*“ atsakyta taip pat labai panašiai: 36 gim-

nazijos ir 20 vidurinės mokyklos mokytojų teigė, kad jiems patinka mokytis; 22 gimnazijos ir 20 vidurinės mokyklos mokytojų sako, kad lengva mokytis; 37 gimnazijos ir 35 vidurinės mokyklos mokytojų mano, kad mokytis įdomu; 18 gimnazijos ir 13 vidurinės mokyklos mokytojų sako, kad malonu mokytis; 52 gimnazijos ir 46 vidurinės mokyklos mokytojų tiki, kad mokytis yra naudinga; 25 gimnazijos ir 23 vidurinės mokyklos mokytojų įsitikinę, kad sekasi mokytis. Tik dviejų gimnazijos ir trijų vidurinės mokyklos mokytojų požiūriu, sunku mokytis, tik vienas gimnazijos mokytojas sako, kad mokytis nemalonu, 1 vidurinės mokyklos mokytojas mano, kad mokytis nenaudinga.

Išanalizavus šeštojo klausimo „*Ar norėtumėte mokytis, jei būtų galimybė?*“ atsakymus, tokie rezultatai (3 lentelė).

Kaip matome, šiek tiek daugiau ketinimų mokytis, tobulintis turėtų gimnazijos mokytojai. Ypač vienas skaičius įdomus: gimnazijos mokytojai labiau linkę įsigyti antrą specialybę arba bent svajoja to siekti. Visi kiti rezultatai gana panašūs.

Vienas klausimas „*Kokie veiksniai, Jūsų nuomone, gyvenime yra patys svarbiausi?*“ pateiktas šiek tiek iš bendresnių vertybių, nesušijęs su mokytojų mokymosi poreikių anali-

ze. Vis dėlto gauti rezultatai gana panašūs, labai nežymiai gimnazijos mokytojų balai aukštesni.

a) geros gyvenimo sąlygos

10-8 – 26, 7-5 – 17, 4-0 – 3

10-8 – 22, 7-5 – 20, 4-0 – 2

b) galimybė dirbti mėgstamą darbą

10-8 – 53, 7-5 – 27, 4-0 – 0

10-8 – 48, 7-5 – 30, 4-0 – 2

c) galimybė augti kaip asmenybei

10-8 – 56, 7-5 – 23, 4-0 – 1

10-8 – 54, 7-5 – 24, 4-0 – 2

d) geras atlyginimas

10-8 – 32, 7-5 – 37, 4-0 – 5

10-8 – 42, 7-5 – 42, 4-0 – 7

e) sutarimas šeimoje

10-8 – 56, 7-5 – 17, 4-0 – 3

10-8 – 22, 7-5 – 20, 4-0 – 2

f) geri santykiai su bendraamžiais

10-8 – 31, 7-5 – 17, 4-0 – 3

10-8 – 22, 7-5 – 20, 4-0 – 2

g) galimybė kurti

10-8 – 12, 7-5 – 15, 4-0 – 9

10-8 – 13, 7-5 – 12, 4-0 – 7

h) galimybė nuolat mokytis ir tobulėti kaip specialistui

10-8 – 24, 7-5 – 15, 4-0 – 3

10-8 – 22, 7-5 – 12, 4-0 – 2

2 lentelė

KETINIMAI	GIMNAZIJŲ MOKYTOJAI	VIDURINIŲ MOKYKLŲ MOKYTOJAI
Toliau tobulinti savo kvalifikaciją specialybės kursuose	56	44
Prusintis pats – skaityti įvairių literatūrą savo malonumui	37	32
Stoti į aukštąją mokyklą (studijuoti teisę (9), psichologiją (5), anglų kalbą (6), teologiją, dailę, mediciną, etnokultūrą)	20	4
Studijuoti magistrantūroje	5	5
Studijuoti doktorantūroje	1	0
Toliau mokytis	16	14
Lankyti kursus	52	49
Dalyvauti projektuose	37	26
Stažuotis	17	15

i) galimybė valdyti kitus

10-8 – 0, 7-5 – 0, 4-0 – 3

10-8 – 0, 7-5 – 0, 4-0 – 2

k) kita

10-8 – 1, 7-5 – 1, 4-0 – 2

10-8 – 1, 7-5 – 2, 4-0 – 2

Taip pat buvo pasidomėta pildžiusių anketas mokytojų amžiaus vidurkiu. Gimnazijų mokytojų amžiaus vidurkis – 43 metai, vidurinių mokyklų mokytojų – 47. Taigi matome, jog anketas pildė panašaus amžiaus ir panašių nuostatų bei požiūrių pedagogai.

Atsakymus rašė 17 gimnazijose ir 11 vidurinėse mokyklose dirbančių vyrų ir 63 ir 69 moterys. Paanalizavus vyrų ir moterų anketas, pastebėtas toks skirtumas: vyrai labiau akcentuoja geras gyvenimo sąlygas, atlyginimą, atsitiktines aplinkybes dirbti pedagoginį darbą, moterys – sutarimą šeimoje, galimybę augti kaip asmenybei, dirbti mėgstamą darbą. Tačiau vargu ar galima daryti išvadą, kad moterys labiau užsangažavusios pedagoginei veiklai. Suprantama moterų, dažniausiai motinų, pedagoginio darbo sėkmė ir vyrų pareiga aprūpinti savo šeimą. Galbūt ne itin dideli pedagogų atlyginimai sukelia vyrams nerimo dėl šimos išlaikymo, o moterys džiaugiasi ar yra labiau susiderinusios, susitaikiusios su savo dirbamu darbu.

Anketas pildė 2 ekspertai, 31 metodininkas, 36 vyr. mokytojai ir 11 mokytojų, dirbančių gimnazijose, ir 23 metodininkai, 40 vyr. mokytojų, 17 mokytojų, dirbančių bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose.

Galima padaryti išvadą, kad savivaldybių švietimo skyrių išvados apie mokyklų panašumą pasitvirtino. Kadangi visos keturios mokyklos aktyviai dalyvauja švietimo reformos darbuose, todėl gauti rezultatai panašūs. Matyt, būtų prasminga patyrinėti gimnazijų ir pasyvių, neįsitraukusių į švietimo reformą bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų mokytojų vertybes, mokymosi poreikius.

Išvados

1. Išanalizavus gimnazijų veiklą reglamentuojančius dokumentus, galime pastebėti, kad juose daug dėmesio skiriama pedagogams: jų kvalifikacijai, kompetencijai, nuostatomis. Pabrėžiama, kad gimnazija turi įgyvendinti humanistinę demokratinę filosofiją, vertybių sistemą.

2. Ugdymo vertybių problema viena svarbiausių. Savo vertybes išsąmoniname ir jomis remiamės, jas realizuojame darbe – tai lemia mūsų pasitenkinimą prasmingu darbu. Ugdymas neįmanomas be vertybių.

3. Svarbiausia geram mokytojui ne jo žinios, o jo asmenybė, gebėjimas bendrauti su mokiniais, perteikti patirtį, dalytis išmintimi, humoro jausmas, jautrumas, šiluma, pagarba vaikui ir pan.

4. Bendrojo lavinimo mokyklai keliamus reikalavimus turi atitikti ir mokytojai, demokratinėje visuomenėje galintys patys priimti sprendimus ir būti už juos atsakingi, tačiau būtina jiems išlaikyti bendradarbiavimo kultūrą ir sickti tikslo – ugdyti nuolatinio mokymosi, kaip vertybės, poreikį.

5. Svarbu suvokti skirtingus instruktiviojo (tradicinio) ir konstruktyviojo mokymo tikslus. Konstruktyvizmo tikslas – sukurti tokią mokymosi aplinką, priemones, kurios skatintų mokinius pačius mąstyti. Mokytojų ekspektacijos mokinių atžvilgiu turi įtakos mokinių mokymosi sėkmei.

6. Visuomenei iš industrinės keičiantis į informacinę, būtina permąstyti tikslus: nebėra svarbus faktų žinojimas, svarbiau – jų vertinimas ir naudojimas jais.

7. Mokytojas negali būti vienintelis vertybių diegėjas. Jis yra taip pat ribotas ir jam pačiam svarbu ugdyti teigiamą savivaizdį, turėti norą pačiam nuolat mokytis, tobulėti kaip specialistui.

8. Mokytojams tobulinti būtina sukurti infrastruktūrą pačioje mokykloje ir už jos ribų,

t. y. įvairiose tobulinimosi institucijose. Tokios mokyklos, kurios pačios užsiima savo mokytojų tobulinimu, vadinamos veiksmingomis. Norint, kad atsirastų bendradarbiavimas, nuolatinis mokytojų tobulinimasis mokyklose, būtina keisti mokyklos kultūrą. Pedagogai patys turi tapti patyrusiais pokyčių tarpininkais. Jie, siekdami moralinio tikslo, gali pagerinti įvairių mokinių gyvenimą ir kartu ugdyti didesnius visuomenės gebėjimus valdyti pokyčius.

9. Dviejų gimnazijų ir dviejų vidurinių mokyklų tyrimu nustatyta, kad labiau linkę mokytis gimnazijų pedagogai (87,5 proc. ir 60 proc.). Viso tyrimo skirtumai nėra dideli (tik šiek tiek daugiau ketinimų mokytis turi gimnazijų mokytojai), todėl negalima prieiti prie išvados, kad gimnazijos mokytojai yra la-

biau motyvuoti mokytis, tobulėti nei geromis pripažintų vidurinių mokyklų mokytojai. Matyt, prasminga tokį ar panašų tyrimą atlikti prastoje, neturinčioje geros reputacijos, aktyviai nedalyvaujančioje švietimo reformoje mokykloje ir paanalizuoti skirtumus.

10. Iš tyrimo paaiškėjo, kad vyrai mokytojai (jų buvo 28 iš 80 tiriamųjų) labiau akcentuoja geras gyvenimo sąlygas, atlyginimą, moterys mokytojos – sutarimą šeimoje, galimybes augti kaip asmenybei, dirbti mėgstamą darbą. Nors tai ir nebuvo specialiai tiriama, galima daryti išvadą, kad vyrai prisiima šeimos išlaikytojo, rūpintojo funkcijas, moterys, išlaikydamos motiniškos globos funkcijas, labiau susiderina su savo darbu, mato jo prasmingumą.

LITERATŪRA

1. Arcends R. I. Mokomės mokyti. Vilnius: Margi raštai, 1998.

2. Balčytienė A. Būdas mokyti kitaip: hiperteksinė mokymo aplinka. Vilnius: Margi raštai, 1998.

3. Beresnevičienė D. Nuolatinis mokymasis Lietuvoje. Vilnius, 1995.

4. Butkienė G. Kecalaitė A. Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius: Margi raštai, 1996.

5. Černius V. J. Mokytojo pagalbininkas. Kaunas: Littera Universitati Vytauti Magni, 1992.

6. Fink D. Kvietimassckmci //Mokykla. 1999. Nr. 1.

7. Frankl E. V. Žmogus ieško prasmės: ...vis vien sakyti gyvenimui taip: Logoterapijos santrauka. Vilnius: Katalikų pasaulis, 1997.

8. Fullan M. Pokyčių jėgos: skverbimasis į ugdymo reformos gelmes. Vilnius: Tyto alba, 1998.

9. Gage N. L., Berliner D. C. Pedagoginė psichologija. Vilnius: Alma litera, 1994.

10. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlicienė N. Aš myliu kiekvieną vaiką: Apie vaikų psichologinio atsparumo ugdymą. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1996.

11. Hopkins D., Ainscow M., West M. Kaita ir mokyklos tobulinimas. Vilnius: Tyto alba, 1998.

12. Lepeškiecė V. Humanistinis ugdymas mokykloje. Vilnius: Leidybos centras, 1996.

13. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos. Vilnius: Leidybos centras, 1997.

14. Liugailaitė V. Kūrybiškus ugdymo ne kūrybiški? // Mokykla. 1999. Nr. 1.

15. Lukas A. Mąstymas kaip kūryba. Vilnius, 1983.

16. McLaughlin H. T. Šiuolaikinė ugdymo filosofija: demokratiškumas, vertybės, įvairovė. Kaunas: Technologija, 1997.

17. Rimm S. B. Sumažėjusio pažangumo sindromas: Priežastys ir gydymas. Vilnius: Solertija, 1998.

18. Stoll L., Fink D. Keičiame mokyklą. Vilnius: Margi raštai, 1998.

GYMNASIUM TEACHER'S TRAINING

Rita Dukynaitė

Summary

The reform of structure and content of education in Lithuania is being carried out. One of its components is quality improvement of secondary schools in pursuit of transforming best secondary schools into

gymnasiums where common subjects will be taught at higher level. The article analyses the experience of secondary schools in Lithuania in the period of transition into the gymnasium status.